

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՄԵԾ ՏՕՆԸ

ՖԻԼՋՆՕՒ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ԱՇԱԿԵՐՏԱՅ
ԱՇԽԱՏԱՍԻՐԵԱՅ Մ . ՄԻՐՈՅԵԱՆ

Իրէզնո 1918

26 MAY 2005

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՄԵՐ ՏՕՆԸ

Գեղեցի՛կ լեզու, հրաշալի՛ լեզու,
ինչպե՞ս քաղցր հնչում ես ինձ դու,
կ'ուզեմ անլի քաջ ծանօթանալ .
քո քոյս գանձերին, հոգուով հայանալ,
Մայրենի լեզու, Մայրենի բարբառ,
Դու, իմ Հայ լեզու, իմ հոգուս համար :

Ամերիկահայ, մասնաւորապէս Ֆրէզնօի
Հայկական Դպրոցին
Աշխատասիրեաց
ՄԻՀՐԱՆ Յ. ՄԻՐՈՅԵԱՆ

Ֆրէզնօ

2005 MAY 8 P

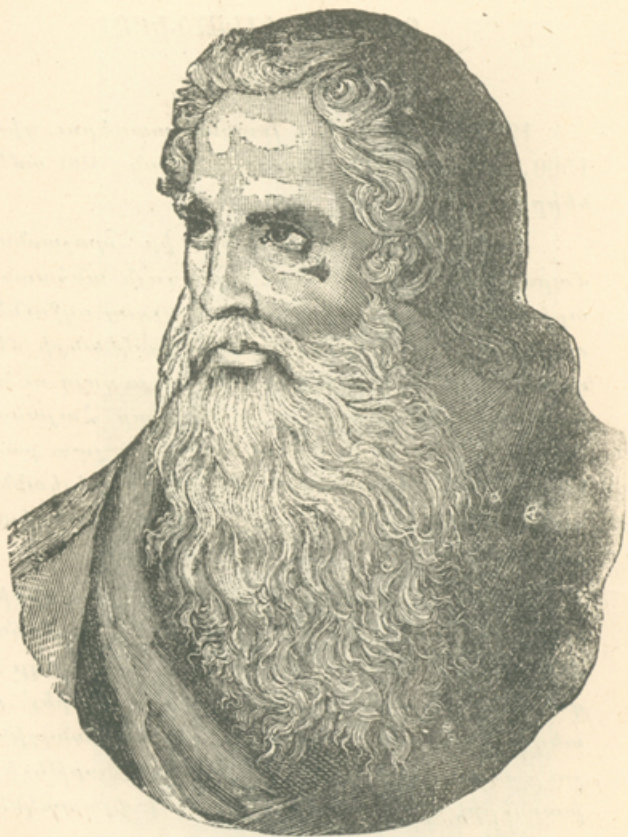
ՉՈՅԳ ՅՈՒՆԵՍԿՈՒՆԵՐԸ

1912 թուականին լրացան տասներու գիւտին 1500, և հայկական տպագրութեան 400 ամեակները :

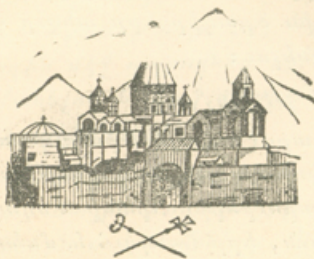
Հայ ժողովուրդը յանձին իր պաշտօնական մարմիններու մամուլի և լուսագոյն անհատներու արիւնի և արցունքի մէջէն իսկ ուղեց ողջունել իր պատմական ու քաղաքակրթական կեանքի մեծագոյն դրուադները, ուղեց տօնել այս զոյգ ու նուիրական յորելեանները : Հետեւաբար Հայաստանի ամէն մասերուն՝ նամանաւանդ Հայաստան քաղաքներու մէջ տեղի ունեցան այս զոյգ յորելեաններու հանդէսները, մեծ շքեղութեամբ ու հանդիսաւոր կերպով :

Հայութեան պատմութիւնը որ կը պարծի այս օր իր մէջ ունեցած . վսեմ և համեստ գործօններու մշակոյթի և հեղինակութեամբը, հրաւէր կը կարդայ համազգային այս մեծ տօնը կատարել՝ ամէն տեղ և մանաւանդ այն տեղ, ուր կը հանդէսին անչուք մատուռի մը մէջ Ս . Սահակ Պարթեւի նշխարները, պատմական Աշտիշատի փլատակներուն առնթեր :

Ահա այս առթիւ կուզամ ներկայ մատենիկով խօսքս ուղղել հասարակութեան այս զոյգ գիւտերու և անոնց արժանիքի մասին :

ՄՈՎՍԷՍ ԽՈՐԵՆԱՑԻ

ՏԱՌԵՐՈՒ ԳԻՒՏՆ ՈՒ ԱՆՈՐ ԱՐԺԵՔԸ

* * *

Հինգերորդ դարը մեր տոհմային պատմութեան մէջ առանձնապատուկ շրջան մ'է, յաղթանակի ու պարտութեան, թոխչքներու և անկումի դարադլուխ մը:

Հայաստանը՝ կռուադաշտը Արևելքի և Արևմուտքի միջև մղւող պայքարներուն, բաժնուած և ուժասպառ, կորսնցուց իր քաղաքական անկախութիւնը, դո՛ւ գառնալով պարսից նենդամխա քաղաքականութեան:

Սասանեանները ցանկացան իրենց կողմը շահիլ ռազմադաշտի ժողովուրդը և այդ նպատակին հասնելու համար չը գտան աւելի վստահելի միջոց մը քան ճուլումը. ուղեցին քրիստոնեայ հայութիւնը իրենց հետ կապել ոչ միայն քաղաքական, այլ և կրօնական և քաղաքակրթական կապերով, կամեցան յետ շրջել պատմութեան անիւր. դառնալ դէպ ի Գարեհներու շրջանը, ցանկացան որ Հայութիւնը խօսի պարսկերէն և պաշտէ Որիգմը:

Բայց չկրցան. Սասանեան զուող արքաներու բոլոր գիււային ծրագիրները անզօր մնացին ձուլումը յաջողցնելու :

Պարզ էր թէ ինչ՞ու,

Վաղուց արդէն Հայութիւնը զատուած ընկած էր Յոյն—Հռովմէական ազդեցութեան տակ. ան սկսեր էր տարուբերիլ Իրանի ժողովուրդներէն : Եւ այն պահուն, երբ Շապուհ և մանաւանդ Յագրկերտ իրենց ոճրագաւ ծրագիրները կ'որոճային, Հայաստանը կորսնցուցած իր քաղաքական անկախութիւնը՝ ուրոյն մշակոյթի մը, մտաւոր—բարոյական վերածնունդի մը հիմերը կը ձգէր տենդոտ ու եռանդուն :

Հոգեւորականութիւնը և ժողովուրդին լաւագոյն տարրերը կը ճգնէին Հայութիւնը փրկել մօտալուտ ոչնչացումէ՝ տալով անոր գիր, ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՅԲՈՒԲԷՆՆԸ, որ կոչուած էր քրիստոնէութեան հետ ամրացնել Հայ լեզուն ու Հայ գրականութիւնը, ազգային ինքնուրոյն մտածողութիւնն ու զարգացումը :

Սուրբ ՍԱՀԱԿ կաթողիկոսը՝ Լուսաւորիչի չառաւիղէն, և Սուրբ ՄԵՍՐՈՊ, Տարօնի Հացեկաց գիւղէն՝ եղան երկնողները և իրագործողները այս գաղափարին և ուսովիրաները Հայկական բարձր գպրութեան :

412 թուականին էր, որ Ս. ՄԵՍՐՈՊ, երկար թափառումներէ և մտորումներէ յետոյ հոգեկան վերաւլացումի պահուն մէջ գտաւ Հայ գրերը, Հայ ԱՅԲՈՒԲԷՆԸ :

Այնուհետեւ այդ գոյգ ու անգուգական գէմքերը ջանացին տարածել գայն Հայ անդիր ու անուս ժողովուրդին մէջ դպրոցներ հիմնելով, Սր. գիրքը թարգմանելով և Հայ գրականութիւնն ու դպրութիւնը ծաղկեցնելով :

Հայ ժողովուրդը կ'ապրէր իր ոսկեդարը, ան կ'երկնէր իր տոհմային քաղաքակրթութիւնը, կը ծնէր Վարդաններն ու Վահանները, Եղիշէներն ու Խորենացիները :

Մասնաւորապէս Տարօնի անաստանին մէջ էր, որ կը ծլէին ու կը ծաղկէին Հայ նորածիլ գրականութեան սիրալի գէմքերը՝ Դաւիթ Անյաղթ փլիստօհան, Մամբրէ վերծանող, Ստեփանոս Ասողիկ, Եղիշէ և այլն, որոնք օտար քաղաքակրթական ոստաններէն կը փոխադրէին լոյսի և գիտութեան բարիքները Հայ բնաշխարհը :

Եւ այդ աշխատանքը զուր չանցաւ :

Եկան սարսափի ու աւերի դարերը, պարսկական յորձանքներուն յաջորդեցին արաբական և սելճուկեան ասեմի փոթորիկները. Հայաստանը անցուց արիւնի և սոսկումի ճգնաժամեր, ժամանակաւորապէս թողուեցան դպրութեան և գրականութեան կայծերը, բայց երբէք չը մարեցան անոնք. շնորհիւ Հայ գրի, Հայ լեզուի, Հայ կրօնի ժողովուրդը կրցաւ պահել իր ուրոյն գոյութիւնը՝ թէպէտ տասանորդուած, իր քաղաքակրթութիւնը թէպէտ պղտորուած, իր լեզուն թէպէտ աղճատուած և իր Եկեղեցին՝ թէպէտ շարունակ հալածուած :

Եւ այս բոլորը կը պարտինք մասնաւորապէս գրեթէ գիւտին հեղինակներուն՝ Ս. ՍԱՀԱՅԻ և Ս. ՄԵՍՐՈՊԻ— ահա այդ պատճառով է, որ այդ մեր տօնը կը դառնայ աւելի ոգեւորիչ, աւելի նուիրական և զերազանցօրէն համազգային :

Հայ Եկեղեցին և Հայ դպրոցը ամէն տարի մասնաւոր հանդիսաւորութեամբ սահմանափակ շրջանի մը մէջ կը տօնէին զայն . Հայաստանի ամէն գաւառներուն մէջ, բայց կ'արժէ իսկապէս որ յետ այսու, Ամերիկահայ Եկեղեցիներուն և Հայ դպրոցներուն մէջ տօնուի այս նուիրական տօնը մեծ հանդէսով ու շքեղութեամբ՝ և մասնակցին նաև Հայ ժողովուրդի բոլոր խաւերը : Մենք կը փափաքէինք, որ Հայ մտաւորականներն ու ղեկավար անհատները զայն տօնէին ամէն տեղ, ամէն խորշ, ուր Հայութիւն կայ՝ ծանօթացնելու համար գրեթէ գիւտին պատմութիւնն ու անոր նշանակութիւնը Հայ Գեղջուկին, Հայ Արիստաւորին և Հայ Առեւտրականին :

Մեր նպատակը չէ այս քանի մը էջերու մէջ ամբողջապէս պատկերացնել և գնահատել Հայ տառերու գիւտը . մենք կը ցանկանինք, որ մեր պաշտօնական և ոչ պաշտօնական մարմինները, ընկերակցութիւնները, միութիւնները գրով և խօսքով, հանդէսներով թէ երեկոյթներով և մասնա-

ւանդ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ ՀԱՄԱՐ ՅԱՏԿԱՅՈՒԱԾ
ՖՕՆՏԵՐՈՎ (ուսուցչական, դպրոցական Փօնտ,
մամուլ, դրականութիւն և այլն.) ԺՈՂՈՎՐԴԱ-
ԿԱՆԱՑՆԷԻՆ և ԱՐԴԻԻՆԱԻՈՐԷԻՆ համազգային
այս մեծ տօնը :

ՀԱՅ ՏՊԱԳՐՈՒԹԻՒՆՆ ԵՒ ԱՆՈՐ ԱՐԺԷՔԸ

Բայց որքան որ գնահատելի ըլլար գրերու
գիւտը Հայկական վերածնունդի և Հայ ազգային
ինքնորոշման գործին մէջ, Հայ ժրաջան գրագէտ-
ները անգոր պիտի մնային տարածելու Հայ դպ-
րութիւնը ժողովուրդի բոլոր խաւերու մէջ. անի-
կա պիտի մնար Հայ հոգեւորականութեան բարձր
դասու սեփականութիւնը. վանական և այլ ձեռա-
գրողները մարդկօրէն անբաւական պիտի ըլլային
ժողովրդականացնելու գիրն ու դրականութիւնը :

Միջին դարուն էր, երբ՝ Չարմաղան և Լինկ
Թիմուր, Արեւելքի գիշատիչները իրենց հորդա-
ներով չորսած Հայութեան կրճքին կը փետրատէին
կ'անդամատէին զայն. տնտեսական ու բարոյա-
կան անկում մը կ'ապրէր Հայութիւնը, ոչնչացու-
մի վտանգը նորէն կը սպառնար :

Ընդհանուր աւերածութեան և արհաւիրքի պահերուն սակայն, հանդէս կ'ուզայ անա Հայ ժողովրդի ստեղծագործող, կենսունակ ոգին. ամայութեան մէջ շինարար ձեռքէ: կ'երեւին, խաւարի ու տղիտութեան մէջ լոյսեր կը շողան:

1512 թուականին Վենետիկի մէջ կը հրատարակուին հինգ հայերէն գրքեր, «Պարզատումար, Պատարազամատոյց, Ուրբաթագիրք, Աղթարք, Տաղարան»:

Այնուհետեւ ընդհատումներով, աստիճանաբար կ'ընդլայնուի տպագրութեան գործը, զանազան ատեններ կեսարացիներ, Յարեցիներ, Արզարներ կ'ուղղուին դէպի Եւրոպա Հայերէն գիրքեր տպելու:

Փորձեր կ'ըլլան տպարանը մօտեցնել մայր հայրենիքին, Պոլիս և Ջուղան կ'ունենան տպարաններ:

Հրատարակութիւններ օրէցօր կը ծաւալին. նոր հեղինակներ, նոր—նոր գաղափարներով հրատարակ կ'իջնեն ժողովրդականացնելու և ծաւալելու գիտութեան բարիքները :

Կիւթէնպէրկի գիւտը, մամուլն ու տառերը զըժրախտ Հայութեան նոր կեանք, նոր արիւն կու տան :

400 տարիներ՝ և այսօր Հայ ժողովուրդը օժտուած է գրականութեամբ մը, որով ոչ միայն սարժենալու այլ և ապրելու աւելի մեծ գրաւականներ ունի :

Այսպէսով տառերու գիւտն ու Հայկական տպագրութիւնը յաջորդաբար կը դառնան Հայկական վերածնունդի մեծագոյն ազդակները :

Այդ երկու գիւտերը հոմանիշն են մեր ազգային գոյութեան և ազգանիշը մեր կենսունակութեան և յառաջդիմութեան :

ՂԵՒՈՆԴ ԵՐԷՑ

Այսպիսի արժէքաւոր գործօններու մեծ Տօնը
 տօնել մանաւանդ Տարօնի մէջ, ուր կը գտնուին
 գրեթէ զիւտին մեծապէս սատարող ՈՍ. ՀԱԿ ՊԱՐ-
 ԹԵՒԻ գերեզմանը, հայկական Այրէնարանը գտ-
 նող մեծ վարդապետի ՄԵՍՐՈՊ ՄԱՇՏՈՅԻ հայրե-

նի գիւղը՝ Հացեկացը, ուր կը հանգչին մեծանուն խորենացու, Ասողիկի, Դաւիթ անյաղթի, Զ. Գլակի նշխարները, ուր Հայկական վերածնունդի և ազատագրութեան հերոսներու այնքան պատմական ու պատուական յիշատակարաններ կան, այդ պիտի տօնակատարութիւն մը ինքնին արդէն գրաւիչ է և համակրելի. և անշուշտ Հայութեան զանազան վայրերէն, Վարդավառի ուխտազնացութեան սովորական բազմութենէն զատ, մարդիկ պիտի փութան համախմբուիլ մեծ տօնի շուրջ:

Սակայն այդ դեռ բաւական չէ:

Ամէն տեղ, Հայութեան բոլոր խաւերու և վայրերու մէջ և ՚՚ շտիշատի մէջ կատարուած հանգիստաւորութեան ատեն, պէտք է ջանալ յաւերժացնել ՍՍՀԱԿ—ՄԵՍՐՈՊԻ խնկելի յիշատակը և Հայ տպաշրութեան տարեգարձը կամ գիւտը, գործնական շօշափելի արդիւններով, որոնք կարենան սատարել Հայ գրքի, Հայ դպրոցի, Հայ մամուլի բարգաւաճումին ու ծաւալումին:

Այդպիսի գործերն են, որ կ'ըլլան արժանավայել դնահատումը Համազգային մեծ տօնին:

ԳԻՆ 10 ՍԷՆՔ

